

פתח דבר

אנו שמחים להגיש לקוראים את הכרך הכפול יט–כ של כתב העת מסורות, המוקדש מראשית הופעתו למחקרים במסורות הלשון ובלשונות היהודים.

בכרך זה מתפרסמים שנים עשר מאמרים וסקירה אחת. משקפים הם את פירות מחקריהם של שישה עשר חוקרים, שכן שלושה מן המאמרים נכתבו בשיתוף פעולה פורה של שני מחברים. חמישה מן המאמרים עוסקים בהיבטים שונים של חקר הערבית היהודית הן בימי הביניים הן בעת החדשה. משה בראשר עוסק במאמרו בנרדפי תרגום של מילה עברית אחת בשרח המערבי, גבריאל רוזנבאום דן בלשונם המיוחדת של הקראים במצרים, לשון המכילה מילים וביטויים עבריים ייחודיים. יוסף יובל טובי עוסק בכתי שיר ערביים ששימשו מדקדקים והוגים שכתבו בערבית היהודית בימי הביניים. נחם אילן סוקר את מילונו החדש של מ"ע פרידמן, מילון הערבית היהודית מימי הביניים (ירושלים תשע"ו), ורחל חסון מנתחת בפירוט את לשונם של שני סיפורים ערביים-יהודיים עממיים מן הגניזה. מאמרה של יהודית הנשקה מראה את השפעתה של הערבית היהודית המדוברת במגרב על לשונם העברית של העולים ממרוקו וצאצאיהם. מאמרו של יעל רשף ועינת גונן מייצג אף הוא את השפעתם של יסודות שונים על העברית המדוברת, בעוסקו בשקיעים האשכנזיים בעברית המדוברת בארץ בראשית שנות השישים.

שני מאמרים עוסקים בחקר הספרדית היהודית: מאמרה של אורה (רוזריג) שורצולד דן בהגדת סיאטל בלאדינו ובקווי החידוש והמסורת שבה בהשוואה להגדות נוספות. דב הכהן מתחקה אחר גלגוליו ושימושיו של המונח סוליטריאו, המשמש היום כינוי לכתב העברי הקורסיבי של דוברי ספרדית יהודית.

גם האיטלקית היהודית מיוצגת בכרך זה של מסורות. מיכאל ריז'יק מנתח את דרכי תרגומן של צורות הבינוני בתרגומים איטלקיים-יהודיים של חתימות הברכות בתפילת שמונה עשרה. אף מקומה של הצרפתית העתיקה שבפי יהודים לא נעדר; סיריל אסלנוב ויעקב ישראל סטל מפרסמים ומפרשים בכרך זה שיר חתונה דו-לשוני. בכרך זה מיוצגת היידיש במאמרה של דלית אסולין, העוסק בחקר הרכיב העברי המשמש בפי חרדים בארץ לעומת זה המשמש בפי חרדים המתגוררים בארצות הברית. ולבסוף, מאמרו של רחל חיסין-משיח ותמר לביא עוסק בפיוט "מי כמוך" לחנוכה מאת ר' רפאל אהרן מונסוניגו ובנו ר' ידידיה.

כתב העת מסורות יוצא לאור בתמיכתן של שתי קרנות במכון למדעי היהדות ע"ש מנדל: הקרן ע"ש פולה ודוד בן-גוריון מיסודה של משפחת פדרמן וקרן פרלוב. אנו שבים ומודים מקרב לב לקרנות הללו על תמיכתן הנמשכת, אשר בלעדיה לא היו כרכי כתב העת רואים אור. תודתנו שלוחה לראש המכון למדעי היהדות ע"ש מנדל, פרופ' שמואל פסברג, ולגב' קרי פרידמן-כהן, מזכיר המכון, על טיפולם המסור בהבטחת הצרכים החומריים של הפקת כרך חדש זה.

תודתנו הרבה נתונה לעורך הלשון דוד הרבנד על עבודתו הקפדנית והמסורה, לגב' קטי מויאל, אשר הכינה את הסדר בדיוקנות ראויה לציון ובתבונה רבה, ולגב' ליזה מוהר, מנהלת ההוצאה לאור של האקדמיה ללשון העברית, אשר כדרכה השלימה את עבודת ההכנה של הכרך במקצועיות רבה ובנועם רב.

דוד מ' בוניס
עפרה תירוש-בקר

ירושלים, אייר תשע"ט

תוכן העניינים

		פתח דבר
ה		
1	עוללות שהיו לפרי הילולים	נַחֵם אֵילָן
	הרכיב העברי בידיש החרדית בישראל	דלית אסולין
15	ובארצות הברית: התרחקות לקסיקלית	
	על שימוש ייחודי במילה עברית בשרח המערבי	משה בר-אשר
39	למקרא	
	הסולִיטָרְיָאוּ, שימושיו וגלגוליו	דב הכהן
49	בין לשונם של "טעוני טיפוח" ל"עברית מזרחית":	יהודית הנשקה
69	בחינה היסטורית וסוציולינגוויסטית	
	"ספור הנס לחנוכה יסדתיהו אני ובני ידידי":	רחל חיטין-משיח
	מקור ועיבוד לפיוט "מי כמוך" לחנוכה מאת	ותמר לביא
91	ר' רפאל אהרן מונסוניגו ובנו ר' ידידיה	
	שני סיפורים ערביים-יהודיים עממיים מהגניזה	רחל חסון
107	בתי שיר ערביים בשירות הבלשנות העברית	יוסף יובל טובי
151	והפילוסופיה היהודית בימי הביניים	
	"ישלח מלכי איש מלאכי": שיר חתונה דו-לשוני,	יעקב ישראל סטל
175	עברית וצרפתית עתיקה	וסיריל אסלנוב
	אוצר המילים הייחודי בערבית היהודית שבפי	גבריאל מ' רוזנבאום
183	הקראים במצרים במאה העשרים	
	דרכי תרגום הבינוני בתרגומים איטלקיים-יהודיים	מיכאל ריז'יק
209	של חתימות הברכות בתפילת שמונה-עשרה	

239	שקיעים אשכנזיים בעברית המדוברת של ראשית שנות השישים	יעל רשף ועינת גונן
265	הגדת סיאטל בלאדינו: בין מסורת לשינוי	אורה (רודריג) שורצולד
IX		תקצירים באנגלית

כתובות המחברים המשתתפים בכרך זה

פרופ' נָהֵם אֵילָן, המכללה האקדמית חמדת הדרום, nahem.ilan@gmail.com | ד"ר דלית אסולין, החוג ללשון העברית, אוניברסיטת חיפה, dalitassouline@gmail.com | פרופ' משה בר-אשר, החוג ללשון העברית, האוניברסיטה העברית בירושלים, moshe.bar-asher@mail.huji.ac.il | ד"ר דב הכהן, המחלקה לספרות עם ישראל, אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן, dkcohen@neto.net.il | פרופ' יהודית הנשקה, החוג ללשון העברית, אוניברסיטת חיפה, henshke@gmail.com | פרופ' רחל חֵיטִין-מֵשִׁיחַ, מכללת לוינסקי לחינוך, rachelmashiah@gmail.com | ד"ר תמר לביא, המכללה האקדמית חמדת הדרום, lavitamar@gmail.com | ד"ר רחל חסון, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, rachel.hasson@mail.huji.ac.il | פרופ' יוסף יובל טובי, החוג לספרות עברית והשוואתית, אוניברסיטת חיפה, yoseftobi@gmail.com | פרופ' סיריל אסלנוב, אוניברסיטת אקס-מרסיי (AMU); המכון האוניברסיטאי של צרפת (IUF); האוניברסיטה הממלכתית של סנקט-פטרבורג, msaslan@mail.huji.ac.il | פרופ' גבריאל מ' רוזנבאום, החוג לשפה וספרות ערבית, האוניברסיטה העברית בירושלים, gabicaire@gmail.com | פרופ' מיכאל ריז'יק, המחלקה ללשון העברית וללשונות שמיות, אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן, mryzhik76@gmail.com | פרופ' יעל רשף, החוג ללשון העברית, האוניברסיטה העברית בירושלים, yael.reshef@mail.huji.ac.il | ד"ר עינת גונן, החוג לתרבות העברית, אוניברסיטת תל-אביב, gonene@post.tau.ac.il | פרופ' אורה (רודריג) שורצולד, המחלקה ללשון העברית וללשונות שמיות, אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן, ora.schwarzwald@biu.ac.il

Preface

We are pleased to present readers with volume 19–20 of the journal *Massorot*, dedicated from its inception to research on Hebrew and Jewish language traditions.

The present volume contains 12 articles and a book review. They reflect the investigations of 16 researchers, since three of the articles were produced through the fruitful collaboration of two authors. Five of the articles deal with diverse aspects of Judeo-Arabic, both in the Middle Ages and the modern era. Moshe Bar-Asher focuses on disparate translations of a single Biblical Hebrew lexical item in the Maghrebian *Sharḥ* or literal Bible-translation tradition, and Gabriel Rosenbaum discusses the unique language of the Karaites of Egypt, a variety of Arabic containing distinctive words and expressions of Hebrew origin. Yosef Yuval Tobi analyzes Arabic poetic verses employed by grammarians and philosophers writing in Judeo-Arabic during the Middle Ages. Nahem Ilan reviews the new lexicon of medieval Judeo-Arabic (Jerusalem, 2016) by Mordechai Akiva Friedman, and Rachel Hasson offers a detailed analysis of the language of two Judeo-Arabic folktales from the Cairo Genizah. The contribution by Yehudit Henshke demonstrates the influence of spoken Maghrebian Judeo-Arabic on the Hebrew of Israeli immigrants from Morocco and their descendants. The article by Yael Reshef and Einat Gonen, too, focuses on influences on spoken Hebrew — in this instance, traces of traditional Ashkenazi Hebrew on the Hebrew spoken in Israel in the early 1960s.

Two articles are concerned with Judeo-Spanish (or Ladino, Judezmo): Ora (Rodrigue) Schwarzwald studies the Haggadah with Ladino published for the Sephardim of Seattle, Washington, highlighting its innovations and comparing it with other Haggadot with Ladino. The article by Dov Cohen investigates the term *soletreo*, used by contemporary Ladino speakers for their traditional Hebrew-letter cursive script, and sheds light on its shifting meanings over the historical development of the language.

Judeo-Italian, too, is represented in this volume of *Massorot*. Michael Ryzhik analyzes the diverse renditions of the Hebrew participle in Judeo-Italian translations of the concluding formulas of benedictions in the *Amidah* (18 Benedictions) prayer.

Neither is the place of Old French as used by Jews absent from the volume: Cyril Aslanov and Yaakov Israel Stal present and analyze a bilingual Hebrew-Old French wedding song.

Yiddish is represented in the volume by the contribution of Dalit Assouline, which examines the Hebrew component in the Yiddish of ultra-Orthodox (or Haredi) Jews in Israel as opposed to those in the United States.

Rachel Hitin-Mashiah and Tamar Lavi present an annotated edition of the first version of the Hanukkah poem *Mi Kamokha*, composed by Rafael Aharon Monsoñego and his son Yedidya.

* * *

Massorot is published with support from two foundations of the Mandel Institute for Jewish Studies: The Paula and David Ben-Gurion Foundation established by the Federman Family and the Perlov Foundation. We warmly thank these foundations for their continued support, without which the volumes of this journal could not appear. Our thanks are extended to Professor Steven Fassberg, Head of the Mandel Institute for Jewish Studies, and to Ms. Carrie Friedman-Cohen, Secretary of the Institute, for their steadfast handling of all of the material needs involved in producing this new volume.

Sincere thanks to our language editor, Mr. David Harband, for his painstaking work with the manuscript, to Ms. Katy Moyal, who undertook the typesetting with wisdom and exactitude, and to Ms. Liza Mohar, publications director of the Academy for the Hebrew Language, who orchestrated the production of this volume with gracious expertise.

Jerusalem, Iyar 5779

David M. Bunis
Ofra Tirosh-Becker

Contents

Preface		V
Nahem Ilan	Young Grapes Turning into Superb Fruit: A Review of Mordechai Akiva Friedman, <i>A Dictionary of Medieval Judeo-Arabic in the India Book Letters from the Geniza and in Other Texts</i>	1
Dalit Assouline	The Hebrew Component in Israeli and American Haredi Yiddish	15
Moshe Bar-Asher	Concerning a Unique Usage of a Hebrew Word in the Western <i>Sharḥ</i> to the Bible	39
Dov Cohen	On the Term <i>Soletreo</i> : Its Uses and Evolution	49
Yehudit Henshke	Mizrahi Hebrew in Israel: A Historical and Methodological Consideration	69
Rachel Hitin-Mashiah and Tamar Lavi	The Piyyut <i>Mi Khamokha</i> (Who is Like unto Thee) by Rabbi Raphael Aharon Monsoñego and His Son Rabbi Yedidya	91
Rachel Hasson	On Two Rare Judeo-Arabic Popular Stories from the Genizah	107
Yosef Yuval Tobi	Verses from Arabic Poetry in the Service of Medieval Hebrew Linguistics and Jewish Philosophy	151
Yaakov Israel Stal and Cyril Aslanov	<i>Yišlah malki 'iš mal'aki</i> : A Bilingual Hebrew – Old French Wedding Song	175

Contents

Gabriel M. Rosenbaum	The Distinct Vocabulary of the Judeo-Arabic Spoken by the Karaites in Egypt in the Twentieth Century	183
Michael Ryzhik	On the Diverse Renditions of the Hebrew Participle in the Concluding Formulas of Benedictions in Judeo-Italian Translations of the Amida Prayer	209
Yael Reshef and Einat Gonen	Ashkenazi Traits in Spoken Hebrew in the Early 1960s	239
Ora (Rodrigue) Schwarzwald	The Seattle Ladino Haggadah	265
English Abstracts		IX

Addresses of the contributors to the present volume

Prof. Nahem Ilan, Hemdat HaDaron Academic College for Education, nahem.ilan@gmail.com | Dr. Dalit Berman Assouline, Department of Hebrew Language, University of Haifa, dalitassouline@gmail.com | Prof. Moshe Bar-Asher, Department of Hebrew Language, The Hebrew University of Jerusalem, moshe.bar-asher@mail.huji.ac.il | Dr. Dov Cohen, Department of Literature of the Jewish People, Bar-Ilan University, dkcohen@neto.net.il | Prof. Yehudit Henshke, Department of Hebrew Language, University of Haifa, henshke@gmail.com | Prof. Rachel Hitin-Mashiah, Levinsky College of Education, rachelmashiah@gmail.com | Dr. Tamar Lavi, Hemdat HaDaron Academic College for Education, lavitamar@gmail.com | Dr. Rachel Hasson, Department of Arabic Language and Literature, Ben-Gurion University of the Negev, rachel.hasson@mail.huji.ac.il | Prof. Yosef Yuval Tobi, Department of Hebrew and Comparative Literature, University of Haifa, yoseftobi@gmail.com | Yaakov Israel Stal, alfabita99@gmail.com | Prof. Cyril Aslanov, Aix-Marseille Université (AMU); Institut Universitaire de France (IUF); Saint-Petersburg State University, msaslan@mail.huji.ac.il | Prof. Gabriel M. Rosenbaum, Department of Arabic Language and Literature, The Hebrew University of Jerusalem, gabicairo@gmail.com | Prof. Michael Ryzhik, Department of Hebrew and Semitic Languages, Bar-Ilan University, mryzhik76@gmail.com | Prof. Yael Reshef, Department of Hebrew Language, The Hebrew University of Jerusalem, yael.reshef@mail.huji.ac.il | Dr. Einat Gonen, Department of Hebrew and Semitic Languages, Tel-Aviv University, gonene@post.tau.ac.il | Prof. Ora (Rodrigue) Schwarzwald, Department of Hebrew and Semitic Languages, Bar-Ilan University, ora.schwarzwald@biu.ac.il